

ISSN 2617-9660

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21))

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**ЕКСПЕРТ:
ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК
І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION**

№ 3 (21) – червень 2022

ISSN 2617-9660

DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21))

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР СУДОВОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ

ЕКСПЕРТ: ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

**EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION**

№ 3 (21) червень 2022

Електронне наукове видання
підготовлене у науковому партнерстві
із Всеукраїнською Асамблеєю
докторів наук з державного управління

Київ
Видавництво Ліра-К
2022

Редакція

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління, професор,
Проректор з наукової роботи Національного
авіаційного університету, Президент Асамблеї
докторів наук з державного управління України,
Академік Міжнародної Кадрової Академії,
Академії наук вищої школи та Української
Технологічної Академії, Почесний доктор На-
ціонального інституту економічних досліджень
Грузії, Заслужений юрист України. Заступники
головного редактора:

Федоренко Владислав Леонідович,
доктор юридичних наук, професор,
DrHb-доктор хабілітований наук правничих,
заслужений юрист України
Кислий Анатолій Михайлович,
доктор юридичних наук, професор
Жукова Ірина Віталіївна,
кандидат наук з державного управління,
доцент

Видається з листопада 2018 року
Періодичність: 6 разів на рік + спецвипуск
Друкується за рішенням Вченої ради
Науково-дослідного центру судової експертизи
з питань інтелектуальної власності
Міністерства юстиції України
(Протокол №8 від 29.06.2022)

Згідно Наказу Міністерства освіти і науки
України від 28.12.2019 № 1643 (Додаток 4)
журналу присвоєно категорію «Б»
в галузях юридичних наук та державного
управління

Видання включено до Google Scholar, а також,
до міжнародних наукометричних баз: Turkish
Education Index (Турція), Polish Scholarly
Bibliography (Польща), Eurasian Scientific Journal
Index, ResearchBib.

Відповідальність за зміст, достовірність фактів,
цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція
залишає за собою право на незначне редагування
і скорочення (зі збереженням авторського
стилю та головних висновків). Редакція не
завжди поділяє думки авторів та не несе
відповідальність за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук – тільки з дозволу редакції.

Адреса редакційної колегії: бульвар Л. Українки,
26, офіс 501, м. Київ, 01133,
e-mail: irina_pravo@ukr.net, <https://intellect.org.ua/>

Адреса видавництва:
«Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел./факс (044) 247-93-37; 228-81-12
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net

Editorial

Editorial in Chief

Romanenko Yevgen Oleksandrovych,
Doctor of Science in Public Administration,
Professor, Vice-Rector for Research at the National
Aviation University, President of the Assembly of
Doctors of Science in Public Administration
of Ukraine, Academician of International
Personnel Academy, Academy of Higher Schools
and Ukrainian Technological Academy, Honorary
Doctor of Economics and National Studies
of Ukraine

Honored Lawyer of Ukraine Deputy Editors:
Fedorenko Vladislav Leonidovich,
Doctor of Law, Professor, DrHb-Doctor Habilitated
Law Sciences, Honored Lawyer
of Ukraine
Kisliy Anatoliy Mikhailovich,
Doctor of Law, Professor
Iryna Vitaliivna Zhukova,
Candidate of Sciences in Public Administration,
Associate Professor

Published from november 2018
Pereodisity: 6 times on a year + one
Published according to the decision
of the Academic Council of the Research Center
for Forensic Examination on Intellectual
Property of the Ministry of Justice of Ukraine
(Protocol No 8 from 29.06.2022)

According to the Order of the Ministry of
Education and Science of Ukraine dated December
28, 2019 № 1643 (Annex 4), to the magazine was
assigned category "B" in the fields of legal sciences
and public administration.

The publication is included in Google Scholar,
as well as in international scientific databases:
Turkish Education Index (Turkey), Polish Scholarly
Bibliography (Poland), Eurasian Scientific Journal
Index, ResearchBib.

The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors
reserves the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world views
of the authors and are not responsible
for the information provided. Materials filed
in the author's edition.
Reprinting – with the editorial's permission strictly.

Address of the editorial board:
L. Ukrainka Boulevard, 26, office 501, Kyiv, 01133.,
e-mail: irina_pravo@ukr.net, <https://intellect.org.ua/>

Address of the editorial:
«Publishing Lira-K»
Certificate number 3981, series DK.
03142, Kyiv, street. V. Stusa, 22/1
tel / fax (044) 247-93-37; 228-81-12
Website: lira-k.com.ua, editorial: zv_lira@ukr.net

Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : електронне наукове видання : збірник. – 2022. – № 3 (21) червень. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. – 169 с.

Головний редактор:

Романенко Євген Олександрович – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління», Академік Міжнародної Кадрової Академії, Академії наук вищої школи та Української Технологічної Академії, Почесний доктор Національного інституту економічних досліджень Грузії.

Заступники головного редактора:

Федоренко Владислав Леонідович – доктор юридичних наук, професор, DrHb-доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України.

Кислий Анатолій Михайлович – доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Жукова Ірина Віталіївна – кандидат наук з державного управління, доцент, проректор з наукової роботи ПВНЗ Університет Новітніх Технологій, заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Члени редакційної колегії з державного управління:

1. **Акімова Людмила Миколаївна**, доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування.

2. **Валух Андрій Миколайович**, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

3. **Воротін Валерій Євгенович**, доктор наук з державного управління, професор, завідувач відділу комплексних проблем державотворення Інституту законодавства Верховної Ради України.

4. **Гурковський Володимир Ігорович**, доктор наук з державного управління, старший дослідник, Перший заступник директора ВГО «Центр дослідження проблем публічного управління».

5. **Кіслов Денис Васильович**, доктор наук з державного управління, доцент, академік Української академії наук, Академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

6. **Кринична Ірина Петрівна**, доктор наук з державного управління, професор.

7. **Міхальський Томаш**, доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету, Гданськ, Польща.

8. **Мотренко Тимофій Валентинович**, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор філософських наук, професор, Академік Національної академії педагогічних наук України.

9. **Новак-Каляєва Лариса Миколаївна**, доктор наук з державного управління, професор.

10. **Орлова Наталія Сергіївна**, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Київського національного торговельно-економічного університету.

11. **Рябцев Геннадій Леонідович**, доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, професор Києво-Могилянської школи врядування, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень, директор спеціальних проектів Науково-технічного центру «Псіхея», член Експертної ради Міністерства енергетики України, член Комітету з питань розвитку економічної конкуренції Торгово-промислової палати України, експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

12. **Стрельбицький Микола Павлович**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національної безпеки Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

13. **Сурай Інна Геннадіївна**, доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор, професор кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

14. **Тимошик Лілія Павлівна**, кандидат економічних наук, Вчений секретар Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, судовий експерт, оцінювач.

15. **Хаджирадева Світлана Костянтинівна**, доктор наук з державного управління, професор, заступник директора Української школи урядування – керівник Центру оцінювання кандидатів на зайняття посади державної служби.

16. **Якимчук Аліна Юріївна**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інфор-

маційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

17. **Яровой Тихон Сергійович**, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Члени редакційної колегії з права:

18. **Барабаш Юрій Григорович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, проректор з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

19. **Батанов Олександр Васильович**, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

20. **Берназюк Ян Олександрович**, доктор юридичних наук (конституційне право; муніципальне право), професор кафедри конституційного та міжнародного права, Заслужений юрист України, професор кафедри Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського.

21. **Вечорек Лешик**, доктор хабілітований, доцент, завідувач кафедри кримінального права, кримінології та криміналістики Відділення права та соціальних наук Університету Яна Кохановського в м. Кельце (Польща).

22. **Кайдашев Роман Петрович**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

23. **Кислий Анатолій Михайлович**, доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

24. **Коваленко Валентин Васильович**, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України.

25. **Козаченко Олександр Іванович**, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом.

26. **Кравчук Володимир Миколайович**, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки.

27. **Нестерович Володимир Федорович**, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри дер-

жавно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

28. **Нестор Наталія Володимирівна**, доктор юридичних наук, заступник директора з наукової роботи Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, Заслужений юрист України.

29. **Ніколас Шмітт**, кандидат наук, старший науковий співробітник Інституту федералізму Університету Фрібургу (Швейцарія).

30. **Святоцький Олександр Дмитрович**, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Академії правових наук України, Заслужений юрист України, головний редактор юридичного журналу «Право України».

31. **Скрипнюк Олександр Васильович**, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України, директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

32. **Сопілко Ірина Миколаївна**, доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету.

33. **Спришак Каміль**, доктор хабілітований з правових наук (DrHb), професор Факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельце, Польща.

34. **Стрельбицька Лілія Миколаївна**, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії Служби безпеки України.

35. **Титко Анна Василівна**, кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ.

36. **Яблонська-Бонса Йоланта**, професор, доктор юридичних наук, керівник кафедри теорії, філософії та історії права Академії Леона Козьмінського в Варшаві, головний редактор часопису «Критика права» (Польща).

37. **Янчук Артем Олександрович**, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, радник Першого заступника Голови Верховної Ради України.

38. **Яскренія Єжи**, професор, доктор хабілітований (Dr Hab), декан Факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельце, завідувач кафедри конституційного, європейського і міжнародного публічного права, Віце-президент Правління Польського Товариства конституційного права, Спікер Товариства Польських парламентаріїв, член Правління Європейського Товариства колишніх парламентаріїв Ради Європи (FP-AP) в Парижі (Польща).

Editor in Chief:

Romanenko Yevgen Oleksandrovych – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Vice-Rector for Research at the National Aviation University, President of the All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration, Academician of the International Personnel Academy, Academy of Higher Education and Ukrainian Academy of Technology, Honorary Doctor National Institute for Economic Research of Georgia.

Deputy Editors:

Fedorenko Vladislav Leonidovich – Doctor of Law, Professor, Director of the Scientific Research Center of Forensic Examination from the questions of Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine.

Kisliy Anatoliy Mikhailovich – Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Research Institute of Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

Zhukova Iryna Vitaliivna – Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor, Vice-Rector for Research at the University of New Technologies, Deputy Director from the Educational Work of the Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of the State Institution of Higher Education UNIVERSITY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT.

Members of the editorial board of Public Administration:

1. **Akimova Lyudmyla Mykolayivna**, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor of the Department of Finance and Economic Security of the National University of Water Management and Nature Management.

2. **Valyukh Andriy Mykolayovych**, Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration of Documentation and Information Activity of the National University of Water Management and Nature Management.

3. **Vorotin Valeriy Yevhenovych**, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Department of Complex Problems of State-Building of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine.

4. **Gurkovsky Volodymyr Ihorovych**, Doctor of Science in Public Administration, Senior Researcher, First Deputy Director of the Center for Public Administration Problems.

5. **Kislov Denys Vasyliovych**, Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

6. **Krynchna Iryna Petrovna**, Doctor of Science in Public Administration, Professor.

7. **Tomasz Michałski**, Doctor of Science, Associate Professor of the Department of Geography of Regional Development, University of Gdańsk, Gdańsk, Poland.

8. **Motrenko Tymofii Valentinovich**, Professor of the Department of Public Administration of

the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

9. **Novak-Kalyaeva Larysa Mykolayivna**, Doctor of Science in Public Administration, Professor.

10. **Orlova Natalia Sergeevna**, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of Public Administration and Administration of Kyiv National University of Trade and Economics.

11. **Ryabtsev Hennadiy Leonidovych**, Doctor of Science in Public Administration, Candidate of Technical Sciences, Professor, Professor of Kyiv-Mohyla School of Government, Chief Researcher of the National Institute for Strategic Studies, Director of Special Projects of the Psyche Scientific and Technical Center, Member of the Expert Council of the Ministry of Energy of Ukraine, member of the Committee on Economic Competition Development of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, expert of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education.

12. **Strelbytsky Mykola Pavlovych**, Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of National Security of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great PJSC "Interregional Academy of Personnel Management".

13. **Surai Inna Gennadiyivna**, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Policy, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

14. **Tymoschuk Lilia Pavlivna**, Candidate of Economic Sciences, Scientific Secretary of the Research Center for Forensic Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, forensic expert, appraiser.

15. **Khadzhiradeva Svitlana Kostiantynivna**, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Deputy Director of the Ukrainian School of Government – Head of the Center for Evaluation of Candidates for Civil Service Positions.

16. **Yakymchuk Alina Yuriyivna**, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Public Administration, Documentation and Informa-

tion Activity of the National University of Water Management and Nature Management.

17. **Yarovoy Tikhon Sergeevich**, Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

Members of the editorial board:

18. **Barabash Yuriy Hryhorovych**, Doctor of Law, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Vice-Rector for Academic Affairs of the National Law University named after Yaroslav the Wise.

19. **Batanov Oleksandr Vasyliovych**, Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Department of Constitutional Law and Local Self-Government of the Institute of State and Law named after VM Korytsky NAS of Ukraine.

20. **Bernazyuk Jan Oleksandrovych**, Doctor of Law (constitutional law; municipal law), Professor of the Department of Constitutional and International Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor of the Department of Tavriya National University. VI Vernadsky.

21. **Vechorek Leszyk**, habilitated doctor, associate professor, head of the Department of Criminal Law, Criminology and Criminology, Department of Law and Social Sciences, Jan Kokhanowski University in Kielce (Poland).

22. **Kaidashev Roman Petrovich**, Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great PJSC "Interregional Academy of Personnel Management".

23. **Kisly Anatoliy Mykhailovych**, Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great of PJSC «Interregional Academy of Personnel Management».

24. **Kovalenko Valentyn Vasyliovych**, Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Copyright and Related Rights Sector of the Laboratory of Copyright and Information Technologies of the Research Center for Forensic Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine.

25. **Kozachenko Oleksandr Ivanovych**, Candidate of Law, Senior Researcher, Professor of the Department of Security Management, Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Interregional Academy of Personnel Management.

26. **Kravchuk Volodymyr Mykolayovych**, Doctor of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Constitutional, Administrative and International Law of Volyn National University named after Lesya Ukrainka.

27. **Nesterovych Volodymyr Fedorovych**, Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of State and Legal Disciplines of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko.

28. **Nestor Natalia Vladimirovna**, Doctor of Law, Deputy Director for Research at the Kyiv Research Institute of Forensic Science, Honored Lawyer of Ukraine.

29. **Nicholas Schmitt**, PhD, senior researcher at the Institute of Federalism, University of Fribourg (Switzerland).

30. **Sviatotskyi Oleksandr Dmytrovych**, doctor of Law, Professor, Full Member (Academician) of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Editor-in-chief of legal journal «The Law of Ukraine».

31. **Skrypniuk Oleksandr Vasyliovych**, Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Director of the Institute of State and Law. V.M. Korytsky NAS of Ukraine.

32. **Sopilko Iryna Mykolayivna**, Doctor of Law, Professor, Excellence in Education of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Dean of the Faculty of Law of the National Aviation University.

33. **Spryszak Kamil**, Doctor habilitatis in legal sciences (DrHb), professor of the Department of Law and Social Sciences at the Jan Kochanowski University in Kielce, Poland.

34. **Strelbytska Lilia Mykolayivna**, Doctor of Law, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Head of the Department of Civil Law Disciplines of the National Academy of Security Service of Ukraine.

35. **Titko Anna Vasylivna**, Candidate of Law, Leading Researcher of the National Academy of Internal Affairs.

36. **Jablonska-Bonsa Jolanta**, Professor, Doctor of Law, Head of the Department of Theory, Philosophy and History of Law of the Leon Kozminski Academy in Warsaw, Editor-in-Chief of the journal Critique of Law (Poland).

37. **Yanchuk Artem Oleksandrovych**, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Adviser to the First Deputy Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine.

38. **Yaskrenia Jerzy**, Professor, Doctor Habilitated (Dr Hab), Dean of the Faculty of Law and Social Sciences, University. Jan Kokhanowski in Kielce, Head of the Department of Constitutional, European and International Public Law, Vice-President of the Board of the Polish Society of Constitutional Law, Speaker of the Society of Polish Parliamentarians, Member of the Board of the European Society of Former Parliamentarians (FP-AP) in Paris (Poland).

Проблеми сучасного конституціоналізму

Крусян А.Р.

Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану 12

Судова експертиза, криміналістика та кримінальне право в умовах воєнного стану

Федоренко Владислав Леонідович, Коваленко Валентин Васильович, Кравчук Володимир Миколайович
Генезис і розвиток судової експертизи в Україні: від Руської Правди – до військової агресії РФ 23

Белкін Леонід Михайлович, Юринець Юлія Леонідівна, Сопілко Ірина Миколаївна, Белкін Марк Леонідович
Проблеми відповідальності в сучасній Україні за колабораційну діяльність 51

Германюк Ірина Володимирівна
Актуальність та проблематика судово-економічної експертизи у справах про банкрутство 64

Хомутенко Віра Петрівна, Хомутенко Алла Віталіївна
Теоретичні аспекти економічних втрат українських підприємств унаслідок військової агресії Російської Федерації як предмету судово-економічної експертизи 79

Холодова Ольга Юріївна, Архіпов Віктор Віталійович
Особливості дослідження якості меблевого гарнітуру при проведенні судової товарознавчої експертизи .. 91

Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності

Арутюнян Анна Ашотовна, Габріелян Оганес Бабкенович, Мовсісян Шушанік Ашотовна
(Республіка Вірменія)
Особливості застосування законодавчих положень про авторське та суміжні права при проведенні судових експертиз у Республіці Вірменія 103

Ковальова Наталія Миколаївна
Незареєстрований промисловий зразок як об'єкт експертного дослідження: питання судово-експертної теорії та практики 114

Полякова Юлія Володимирівна, Котуха Олександр Степанович, Олашин Марина Миколаївна
Економіко-правові засади захисту інтелектуальної власності: український та європейський досвід 122

Судоустрій, правовий статус суддів і судочинство

Берназюк Ян Олександрович
Принцип процесуальної економії як складова ефективності адміністративного судочинства 133

**Теорія та історія державного
управління**

Бень Ярослав Віталійович

Методологія дослідження
механізмів реалізації демократії
участі в умовах воєнного стану
в Україні 143

**Функціонування і розвиток
механізмів державного управління**

Іванова Вікторія Миколаївна

Моделювання та програмування
розвитку системи діяльності
органів публічної влади
у сфері зовнішньоекономічної
безпеки України 154

Хомутенко Віра Петрівна,

кандидат економічних наук, професор, судовий експерт, тел. 067-700-11-67, e-mail: homutenko-vera@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7204-7209>

Хомутенко Алла Віталіївна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, тел. 048-722-59-97, e-mail: 24.06.alla@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-717>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТУ СУДОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність удосконалення понятійно-категоріального апарату, який дозволить однозначно тлумачити дефініцію терміну «економічний збиток», що, в свою чергу, сприятиме правильному визначенню експертом предмету дослідження та поставлених завдань. Встановлено, що російська агресія спричинила розробку та прийняття низки нормативно-правових актів, які врегульовують питання визначення завданої Україні шкоди. Проаналізовано тлумачення термінів «збиток», «упущена вигода», «економічні втрати», які розкриваються у вітчизняному законодавстві та в наукових працях. Розкрито положення Закону про бухгалтерський облік та Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності», які регламентують сутність доходів і прибутку. Зроблено висновок, що перевищення витрат над доходами є збитком. Наведене авторське бачення сутності збитків як економічної категорії. Виявлено, що в діючих нормативно-правових актах відсутнє тлумачення понять «втрачене», «пошкоджене» та «знищене» майно. Розкриті положення зареєстрованого у Верховній Раді України Проекта закону про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії. Встановлено, що поняття «збитків» розглядається науковцями з двох позицій: з юридичної та з економічної. Розкрито економічну природу збитку підприємства. Доведено, що різність підходів у трактуванні збитків та їх складу суттєво впливає на визначення предмету судово-економічної експертизи. Виявлено, що з приводу визначення предмету судово-економічної експертизи відмічається певна дискусійність наукових поглядів. Сформовано матрицю, в якій узагальнено погляди науковців та практиків на предмет судово-економічної експертизи.

Ключові слова: економічні втрати, збитки, предмет, судово-економічна експертиза, війська агресія.

Khomutenko Vira Petrivna,

Candidate of Economic Sciences, Professor, Judicial Expert, e-mail: 24.06.alla@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7176-9613>

Khomutenko Alla Vitaliivna,

Doctor of Economic Sciences Professor, Professor of the Department of Finance, Odessa National Economic University, Odessa, st. Preobrazhenskaya, 8, 0939644400, e-mail: homutenko-vera@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7204-7209>

THEORETICAL ASPECTS OF UKRAINIAN ENTERPRISES ECONOMIC WASTAGE AS A RESULT OF THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AS A SUBJECT OF COURT ECONOMIC EXPERTISE

Abstract. The article substantiates the need to improve the conceptual and categorical apparatus, which will unambiguously interpret the definition of the term «loss», which, in turn, will contribute to the correct definition of the research subject and tasks by experts. It has been established that the Russian aggression led to the development and adoption of a number of legal acts that will regulate the issue of determining the damage caused to Ukraine. The interpretation of the terms «loss», «lost profit», «economic wastage», which are disclosed in domestic law and scientific works, is analyzed. The provisions of the Law on Accounting and the National Regulation (Standard) of Accounting «General Requirements for Financial Reporting», which regulate the essence of income and profits, are disclosed. It is concluded that the excess of costs over revenues is a loss. The author's vision of the essence of losses as an economic category is given. It was found that in the current regulations there is no interpretation of the concepts of «lost», «damaged» and «destroyed» property. Provisions of the Draft Law on Protection of Property Rights and Other Real Rights of Persons Victims of Armed Aggression registered with the Verkhovna Rada of Ukraine have been examined. It is established that the concept of «losses» is considered by scientists from two positions: legal and economic. The economic nature of the company's loss is revealed. It is proved that the difference of approaches in the interpretation of losses and their composition significantly affects the definition of the subject of forensic economic examination. It is revealed that there is a certain debatability of scientific views on determining the subject of forensic economic examination. A matrix has been formed, which summarizes the views of scientists and practitioners on forensic economic expertise.

Key words: economic wastage, losses, subject, court economic expertise, military aggression.

Постановка проблеми. Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до трильйонних збитків, до яких належать не лише прямі збитки, нанесені вітчизняній інфраструктурі та втрати економіки, а й упущена вигода вітчизняних суб'єктів господарювання різних форм власності. Ні в кого не викликає сумнівів відносно того, що країна-агресор повинна компенсувати всі завдані економічні втрати. Водночас, для цього їй необхідно визначити та належним чином обґрунтувати. Саме тому виникає об'єктивна необхідність формування теоретичних, нормативно-правових і методичних засад проведення судово-економічної експерти економічних втрат українських підприємств внаслідок військової агресії Російської Федерації. З цією метою, перш за все, варто розробити понятійно-категоріальний апарат, який дозволить однозначно тлумачити дефініцію терміну «економічний збиток», що, в свою чергу, сприятиме правильному визначенню експертом предмету дослідження та поставлених завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та особливості збитків розглядали у своїх наукових публікаціях: К.Л. Бугайчук, Д.М. Корнієнко, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, М. П. Дончик, Й.С. Завадській, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Л.О. Єсіпова, Т.Є. Крисань В.І. Новошицька, І.Ф. Коваль, С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Ксенко, С.І. Юрій, І.Ю. Поліщук. Незважаючи на значну кількість проведених досліджень, поняття «збитки» ще й досі чітко не визначене, що ускладнює визначення предмету судово-економічних експертиз. Щодо останнього як в науці, так

і в експертній практиці також односторонності розуміння. Саме тому ці питання досліджували: О.О. Ковальчук, М.Т. Білуха, А.М. Ужва, О.В. Аніщенко, О.Л. Данильченко, П.П. Чеберяк, Л.М. Головченко, А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян та ін. Водночас, військова агресія Російської Федерації внаслідок якої українські підприємства зазнали мільярдних збитків обумовила необхідність формування теоретичних, нормативно-правових і методичних засад проведення відповідних судово-економічних експертиз.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів та окреслення прикладних проблем, які виникають при визначенні судово-економічною експертизою розміру економічних втрат українських підприємств усіх форм власності внаслідок військової агресії Російської Федерації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для виявлення й розкриття проблемних питань з визначення предмету судово-економічної експертизи щодо визначення розміру економічних втрат, завданих військовою агресією Росії, необхідно, перш за все, розглянути понятійно-категоріальний апарат і наявні підходи до видів економічних втрат та визначення їх розміру.

Слід зазначити, що в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20.03.2022 р. №326 наведено, що основними показниками економічних втрат суб'єктів господарювання є: 1) вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна; 2) упущена вигода; 3) втрати від неоплачених товарів, робіт та послуг, наданих та

спожитих на тимчасово окупованих територіях [1]. Разом з тим, у нормативно-правовому акті відсутнє визначення поняття економічних втрат.

У Словнику іншомовних слів наведено тлумачення поняття втрат як «зазнання збитків, втрата майна» [2]. Під збитками, відповідно до п. 2 ст. 224 Господарського кодексу України (далі – ГКУ), розуміють «витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною». Разом з тим, у п. 1 ст. 225 ГКУ до складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна; додаткові витрати (штрафні санкції, вартість додаткових робіт та матеріалів), понесені стороною, яка зазнала збитків унаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати в разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом [3]. А от у ст. 22 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) визначено, що збитками є: втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [4]. Отже, у ГКУ та ЦКУ відсутня тотожність понять «упущеної вигоди». Крім того,

у ГКУ «втрачена вигода» розглядається у вигляді «неодержаного прибутку», разом з тим, це різні за своєю природою поняття. Так, згідно з положеннями Закону про бухгалтерський облік та Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності»: «доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)» [5; 6]. З цього виходить, що зменшення активів та збільшення зобов'язань є втратами економічними вигод, а якщо «прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати» [6], то перевищення витрат над доходами є збитком.

Доцільно зазначити, що економічна вигода – це потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів (ст. 1 Закону про бухгалтерський облік) [5, ст. 1]. Водночас, під зменшенням економічних вигод, в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку розуміють збитки. Згідно з п. 3 НП(С) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» збиток визначається як перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [6]. На думку В. І. Новошицької таке визначення «більшою мірою встановлює механізм самого розрахунку суми збитку при веденні бухгалтерського обліку, не відображаючи повною мірою правової природи та змісту такого поняття як негативного в юридичному плані» [7]. Отже, в нормативно-правових актах в недостатній мірі розкрита суть збитків як економічної категорії, які, на нашу думку, являють собою еко-

номічне явище у вигляді зменшення потенційної можливості отримання підприємством грошових коштів від використання активів підприємства внаслідок їх втрати, пошкодженням та знищення або неналежного виконання зобов'язання та/або не дотримання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Слід зазначити, що в діючих нормативно-правових актах відсутнє тлумачення понять «втрачене», «пошкоджене» та «знищене» майно. Разом з тим, у ч. 1 ст. 1 зареєстрованого у Верховній Раді України Проекті закону про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії, наведено визначення цих понять. А саме «втраченим майном вважатиметься «майно, місцезнаходження якого та/або незаконного володільця якого встановити неможливо, зокрема в результаті можливого його знищення, крадіжки, недбалого ставлення, інших дій або бездіяльності третіх осіб, які не є законними власниками такого майна внаслідок обставин, пов'язаних із збройною агресією», пошкодженим є майно, що «внаслідок обставин, пов'язаних із збройною агресією, частково втратило свої споживчі властивості та економічну цінність, що обмежує його використання за призначенням (при цьому таке майно може бути відновлене і знову набути повністю або частково втрачених корисних якостей для використання його за призначенням)», а «майно, яке, внаслідок обставин, пов'язаних із збройною агресією, стало непридатним для використання за призначенням, повністю втратило споживчі властивості, економічну цінність або повністю припинило існування (при цьому втрачені майном вла-

стивості не можуть бути відновлені)» є знищеним [8].

Відповідно до п. 2 Пояснювальної записки до зазначеного законопроекту, його метою є «захист майнових прав осіб, порушених внаслідок збройної агресії ... у відповідності до міжнародних та європейських стандартів прав людини, зокрема практики ЄСПЛ». Відшкодування збитків у міжнародному праві – це зобов'язання суб'єкта міжнародного права, якому ставиться за провину вчинення міжнародно-протиправного акту, відшкодувати заподіяні збитки [8].

Сутність збитків широко висвітлена в наукових працях провідних вчених та практиків, як юристів так і економістів (табл. 1).

З наведених у табл. 1 визначень видно, що поняття «збитків» розглядається авторами з двох позицій: з юридичної – як підстава для настання юридичної відповідальності (цивільно-правової, майнової, кримінальної), а з економічної – збитками визнаються будь-які втрати, пов'язані зі зменшенням вартості майна (активів), незалежно від того з яких причин воно сталося. Тобто, судовим експертом-економістом при визначенні розміру збитків українських підприємств внаслідок військової агресії Російської Федерації не досліджуються причинно-наслідкові зв'язки між військовою агресією та її наслідками. Для практичного значення інтерпретації цієї дефініції з точки зору предмету судово-економічної експертизи із визначенням розміру збитків українських підприємств усіх форм власності внаслідок російської військової агресії набуває особливого значення економічна природа збитку та його склад.

Узагальнення результатів дослідження суті поняття «збитки»

Автори та джерело	Характерні особливості
К.Л. Бугайчук, Д.М. Корнієнко та ін. [9]	Збитками є грошова оцінка понесених втрат, що заподіяв боржник чи порушник
О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова [10]	Збитки це грошові вираження майнової шкоди
М. П. Дончик, І. Ф. Коваль [11]	Збитки – це вартісний грошовий вираз майнової шкоди, завданої особі у вигляді втрат, витрат, недоотриманих доходів, внаслідок порушення її цивільних прав та інтересів
Й. С. Завадській, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич [12]	Збитки (англ. Losses) – перевищення витрат над доходами (прибутками) госпрозрахункових підприємств, об'єднань чи організацій
Л. О. Єсіпова [13]	Під збитками у цивільному праві слід розуміти будь-яку майнову шкоду, майнові втрати особи, спричинення яких тягне виникнення встановлених законом правових наслідків
Т. Є. Крисань [14]	Під збитками розуміються ті негативні наслідки, які наступили в майновій сфері потерпілого в результаті вчиненого проти нього цивільного правопорушення, але, на момент відшкодування збитків вони представляють собою грошовий вираз зазнаних негативних наслідків
В.І. Новошицька [7]	Збитки це негативні наслідки в майновій сфері потерпілого, які завжди викликані неправомірною поведінкою іншого; відшкодування збитків повинно поставити позивача в таке становище, якщо б договір було виконано; збитки це завжди вартість втраченого, тобто грошовий вираз цих втрат
С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Ксенко, С.І. Юрій [15]	Збитки – це кошти, які безповоротно витрачені суб'єктами господарювання
І.Ю. Поліщук [16]	Економічне розуміння збитків – це зменшення вартості майна юридичної чи фізичної особи в результаті перевищення витрат цієї особи над отриманими нею доходами в одному часовому періоді, то юридичне – зменшення майна в результаті протиправного порушення права

Джерело: складено автором

На нашу думку, економічна природа збитку підприємства полягає в його економічних втратах у вигляді зменшенні вартості майна підприємства, вільного від боргових зобов'язань (чистих активів) та упущеної вигоди (очікуваного приросту чистих активів). Чисті активи, згідно національних стандартів бухгалтерського обліку, – це «активи підприємства за вирахуванням його

зобов'язань» [17]. У свою чергу, активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому, а зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підпри-

емства, що втілюють у собі економічні вигоди відповідно до ст. 1 Закону про бухгалтерський облік [5].

Відмітимо, що різність підходів у трактуванні збитків та їх складу суттєво впливає на визначення предмету судово-економічної експертизи. Загалом, з приводу визначення предмету судово-економічної експертизи відмічається певна дискусійність наукових поглядів. Так, у словнику української мови предмет визначено як «те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого-, чого-небудь» [18]. Окремі науковці при визначенні предмету судово-економічної експертизи стверджують, що її предметом є дослідження явищ господарської діяльності, яка проводиться за конкретною справою [19], або «негативні зміни в господарській діяльності підприємств і організацій, які спричинені будь-якими деструктивними факторами» [20]. Змістовне та уточнююче визначення наводить О.О. Ковальчук, який стверджує, що «предметом судово-економічної експертизи загалом варто вважати документальне відображення господарських операцій підприємств, а предметом судово-економічної експертизи за конкретною справою – окремі питання, поставлені експерту предмет судово-бухгалтерської експертизи визначається завданнями, що поставлені перед експертом бухгалтером, та змістом питань, які вирішує судово-бухгалтерська експертиза» [21]. Натомість, М.Т. Білуха зазначає, що предметом судово-економічної експертизи є господарські операції та їх достовірність відображення у системі бухгалтерського обліку і звітності, які стали об'єктами розслідування і судового розгляду пра-

воохоронними органами і потребують спеціальних знань експерта-бухгалтера для встановлення істини [22]. Щодо необхідності володіння спеціальними знаннями зазначає науковець А.М. Ужва, який вважає, що «предметом судово-бухгалтерської експертизи є бухгалтерські операції, що відбивають фінансово-господарську діяльність і разом з тим є певною мірою її частиною та потребують спеціальних знань експерта-бухгалтера для встановлення істини у конкретній справі» [23]. А от судові експерти О. В. Аніщенко та О. Л. Данильченко визначають предмет експертизи як «встановлення документальної обґрунтованості економічної складової розрахунку збитків, проведеного відповідним контролюючим (уповноваженим) органом» [24].

Узагальнення поглядів науковців та практиків на предмет судово-економічної експертизи наведено у таблиці 2.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнення поглядів науковців та практиків на предмет судово-економічної експертизи дозволило нам прийти до висновку, що предметну сферу судово-економічної експертизи економічних втрат (збитків) українських підприємств унаслідок військової агресії Російської Федерації формують завдання, які поставлені перед судовим експертом-економістом для встановлення фактичних даних та обставин справи (провадження) щодо розміру зменшення вартості майна (чистих активів) та розміру недоотриманого прибутку (упущеної вигоди) українських підприємств внаслідок втрат від неоплачених товарів, робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях, пошкодження

та знищення їх активів, відображених в документах, що є об'єктами дослідження, із використанням спеціальних

знань, шляхом застосування відповідних методів, прийомів та способів.

Таблиця 2

Матриця наукових поглядів на визначення предмета судово-економічної експертизи

Автори	Характерні особливості предмету судово-економічної експертизи				
	Бухгалтерські та або господарські операції	Документальне відображення операцій явищ, процесів	Інформація про факти та обставини справи	Фактичні дані про відображені в документах інформацію щодо економічної діяльності	Конкретне завдання які поставлені перед судовим експертом-економістом
М. Т. Білуха [22]	+				
А.М Ужва [23]	+				
І. А. Волкова [25]	+				
О.О. Ковальчук [21]		+			
В.М. Шарманська, С. О. Шарманська, І. В. Головка [19]		+			
М.І. Камлик [20]		+			
П.П. Чеберяк[26]			+		
Л.М. Головченко, А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян та ін. [27]				+	
О. В. Аніщенко О. Л. Данильченко [24]					+
А.В. Свінцицький [28]					+
Е.Р. Россинская [29]					+

Джерело: складено автором

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> > 326-2022-п

2. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgibin/u/book/sis>.

[pl?Qry=%C2%F2%F0%E0%F2%E0&found=34&action=search](https://zakon.rada.gov.ua/pl?Qry=%C2%F2%F0%E0%F2%E0&found=34&action=search)

3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від

16.07.1999. №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

7. Новошицька В. І. Щодо визначення поняття збитків у сфері господарювання. Правничий часопис Донецького університету. №2 (2019). URL: <https://jpch.donnu.edu.ua>

8. Про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії: Проект Закону від 01.03.2022. № 5177. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II04504A>

9. Особливості призначення і проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням: науково-методичні рекомендації. Кол. авторів. Харків : ХНУВС, 2015. 60 с. URL: <https://cutt.ly/lnb0nbu>

10. Цивільне право України. Підручник. За ред. О.В. Дзера, Н.С. Кузнецової. К. Юрінком Інтер, 2021. 864 с.

11. Дончик М. П., Коваль І. Ф. Щодо поняття та складу збитків. Вісник наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Том 1 № 10 (2018). URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5453>

12. Завадській Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ, 2006. 355 с.

13. Єсіпова Л.О. Цивільно-правова сутність понять збитки та шкода. Часопис цивілістики. Одеса: ОНЮА, 2015. Вип. 18. С. 33–36

14. Крисань Т.Є. Збитки як категорія цивільного права України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 21 с.

15. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Ксенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / С.В. Мочерний (ред.). Світ, 2005. Т. 2. С. 563

16. Поліщук І.Ю. Збитки, їхній економічний зміст та відображення в бухгалтерському і податковому обліках. Незалежний аудитор № 2 (25), 2014. С. 128-132. URL: <http://nndes.org.ua/news/item/54-%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0>

17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19: Наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>

18. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/predmet>

19. Шарманська В.М., Шарманська С.О., Головка І.В. Судова бухгалтерія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 454 с.

20. Камлик М.І. Судова бухгалтерія. Підручник. Вид. 4-те, доп. та перероб. К. Атіка. 2003. 592 с.

21. Ковальчук О.О. Судово-економічна експертиза: теоретичний аспект Управління розвитком. 2014. №12. С. 49-51. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/8199/1/%d0%9a%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%87%d1%83%d0%ba.pdf>

22. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник. Київ: Видавнича компанія «Воля», 2004. 656 с.

23. Ужва А.М. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Миколаїв. 2019. 228 с. URL: http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/529/1/%D0%A3%D0%B6%D0%B2%D0%B0_%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%B1%D1%83%D1%85%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B5%D1%80%D1-%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0.pdf

24. Аніщенко О.В., Данильченко О.Л. Збитки як предмет судової економічної експертизи у кримінальному провадженні. Судова економічна експертиза. 2019. URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/338/359>

25. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. І. А. Волкова. К. Центр учбової літератури, 2009. 84 с.

26. Чеберяк П.П. Завдання судових експертиз при розкритті й розслідуванні злочинів, вчинених в економічній сфері України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 10. С. 83-88.

27. Головченко Л.М., Лозовий А. І., Сімакова-Єфремян Е.Б. та ін. Основи судової експертизи: навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта. авт.-уклад.: Х. Право, 2016. 928 с.

28. Свінцицький А.В. Поняття та значення судових експертиз у розкритті й розслідуванні організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування. Інформація і право. № 3(34). 2020. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/13_17.pdf

29. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском и арбитражном процессе. Практ. пособие. М. Право и закон, 2006. 224 с.

REFERENCES:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкody та збитків, завданих Україні внаслідок збройної аghresii Російської Федерації» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Procedure for determining the damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

2. Slovník inštomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. (n.d.). *jns.com.ua*. Retrieved from <https://www.jns.com.ua/cgibin/u/book/sis.pl?Qry=%C2%F2%F0%E0%F2%E0&found=34&action=search> [in Ukrainian].

3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Commercial Code Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.*

ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].

4. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» [Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].

6. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti» [Order of the Ministry of Finance of Ukraine «On approval of the National Regulation (Standard) of Accounting 1 «General requirements for financial reporting»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> [in Ukrainian].

7. Novoshytska V. I. (2019). Shchodo vyznachennia poniattia zbytkiv u sferi hospodarivannia [Regarding the definition of losses in the field of management]. *Pravnychi chasopys Donetskoho universytetu – Law Journal of Donetsk University*, 2. Retrieved from <https://jpch.donnu.edu.ua> [in Ukrainian].

8. Proekt Zakonu «Pro zakhyst prava vlasnosti ta inshykh rechovykh prav osib, postrazhdalykh vnaslidok zbroynoi aghresii» [Draft Law «On protection of property rights and other property rights of victims of armed aggression»]. (n.d.). *ligazakon.net*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/JI04504A> [in Ukrainian].

9. Osoblyvosti pryznachennia i provedennia ekspertyzy shchodo vyznachennia rozmiru materialnykh zbytkiv, shkody nemainovoho kharakteru, shkody dovkilliu, zapodianoi kryminalnym pravoporushenniam: naukovo-metodychni rekomendatsii (2015) [Peculiarities of appointing and conducting an examination to determine the amount of material damage, non-pecuniary damage, environmental damage caused by a criminal of-

fense: scientific and methodological recommendations. Kharkiv : KhNUVS. (n.d.). cutt.ly. Retrieved from <https://cutt.ly/lnb0nbu> [in Ukrainian].

10. Dzera O.V., & Kuznetsovoi N.S. (2021). *Tsyvilne pravo Ukrainy. Pidruchnyk [Civil law of Ukraine. Textbook]*. K. Yurinkom Inter [in Ukrainian].

11. Donchuk M. P., & Koval I. F. (2018). *Shchodo poniattia ta skladu zbytkiv [On the concept and composition of losses]*. Visnyk naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa – Bulletin of the Vasyl Stus DonNU Scientific Society, Tom 1, 10. Retrieved from <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5453> [in Ukrainian].

12. Zavadskii Y.S., Osovska T.V., & Yushkevych O.O. (2006). *Ekonomichnyi slovnyk [Economic dictionary]*. Kyiv [in Ukrainian].

13. Iesipova L.O. (2015). Tsyvilno-pravo-va sutnist poniat zbytky ta shkoda [Civil law essence of the concepts of damage and harm]. *Chasopys tsyvilistky – Civilist magazin*, Vyp. 18. 33–36 [in Ukrainian].

14. Krysan T.Ie. (2008). Zbytky yak katehoriia tsyvilnoho prava Ukrainy [Losses as a category of civil law of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa: ONUA. Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/788> [in Ukrainian].

15. Mochernyi S.V., Larina Ya.S., Ksenko O.A., & Yurii S.I. (2005). *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk: U 2 t. [Economic encyclopedic dictionary: In 2 volumes]*. Svit, T. 2 [in Ukrainian].

16. Polishchuk I.Iu. (2014). Zbytky, yikhonii ekonomichniy zmist ta vidobrazhenia v bukhhalterskomu i podatkovomu oblikakh [Losses, their economic content and reflection in accounting and tax accounting]. *Nezaleznyi Audytor – Independent auditor*, 2 (25). Retrieved from <http://nndes.org.ua/news/item/54-%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0> [in Ukrainian].

17. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 19» [Order of the Ministry of Finance

of Ukraine «On approval of the National Regulation (Standard) of Accounting 19»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text> [in Ukrainian].

18. Slovnyk ukrainskoi movy. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language. Academic Interpretive Dictionary (1970-1980)]. (n.d.). *sum.in.ua*. Retrieved from <http://sum.in.ua/s/predmet> [in Ukrainian].

19. Sharmanska V.M., Sharmanska S.O., & Holovko I.V. (2008). *Sudova bukhhalteria: navch. posib. [Forensic accounting: textbook]*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

20. Kamlyk M.I. (2003). *Sudova bukhhalteria. Pidruchnyk [Forensic accounting. Textbook]*. Vyd. 4-te, dop. ta pererob. K. Atika [in Ukrainian].

21. Kovalchuk O.O. (2014). Sudovo-ekonomichna ekspertyza: teoretychnyi aspekt [Court economic expertise: theoretical aspect]. *Upravlinnia rozvytkom – Development management*, 12, 49-51. Retrieved from <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/8199/1/%d0%9a%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d1%87%d1%83%d0%ba.pdf> [in Ukrainian].

22. Bilukha M.T. (2004). *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza: pidruchnyk [Forensic accounting examination: a textbook]*. Kyiv: Vydavnycha kompaniia «Volia» [in Ukrainian].

23. Uzhva A.M. (2019). *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza : navch. posib. [Forensic accounting examination: textbook]*. Mykolaiv. Retrieved from http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/529/1/%D0%A3%D0%B6%D0%B2%D0%B0_%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%B1%D1%83%D1%85%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B5%D1%80%D1-%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0.pdf [in Ukrainian].

24. Anishchenko O.V., & Danylchenko O.L. (2019). Zbytky yak predmet sudovoi ekonomichnoi ekspertyzy u kryminalnomu

provadzheni [Losses as a subject of forensic economic expertise in criminal proceedings]. *Sudova ekonomichna ekspertyza – Forensic economic expertise*. Retrieved from <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/338/359>. [in Ukrainian].

25. Volkova I. A. (2009). *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza: navch. posib. [Losses as a subject of forensic economic expertise in criminal proceedings]*. K. Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

26. Cheberiak P.P. (2013). *Zavdannia sudovykh ekspertyz pry rozkrytti y rozsliduvanni zlochyniv, vchynenykh v ekonomichnii sferi Ukrainy [Tasks of forensic examinations in the detection and investigation of crimes committed in the economic sphere of Ukraine]*. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava – Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, Vyp. 10, 83-88. [in Ukrainian].

27. Holovchenko L.M., Lozovyi A. I., & Simakova-Yefremian E.B. (2016). *Osnovy sudovoi ekspertyzy: navchalnyi posibnyk dlia*

fakhivtsiv, yaki maiut namir otrymaty abo pidtverdyty kvalifikatsiiu sudovoho eksperta [Fundamentals of forensic science: a training manual for professionals who intend to obtain or confirm the qualification of a forensic expert]. avt.-uklad.: Kh. Pravo [in Ukrainian].

28. Svintsytskyi A.V. (2020). *Poniattia ta znachennia sudovykh ekspertyz u rozkrytti y rozsliduvanni orhanizovanoi zlozhyvanoi diialnosti u sferi opodatkuvannia [The concept and importance of forensic science in the disclosure and investigation of organized taxable activities in the field of taxation]*. *Informatsiia i pravo – Information and law*, 3 (34). Retrieved from http://ippi.org.ua/sites/default/files/13_17.pdf [in Ukrainian].

29. Rossynskaia E.R. (2006). *Sudebnaia ekspertyza v uholovnom, hrazhdanskom y arbytrazhnom protsesse [Forensic examination in criminal, civil and arbitration proceedings]*. Prakt. posobye. M. Pravo y zakon [in Russian].